

NĚKOLIK POZNÁMEK O PŘEDMĚTU A SYSTÉMU ČESKOSLOVENSKÉHO HOSPODÁŘSKÉHO PRÁVA

НЕСКОЛЬКО ЗАМЕЧАНИЙ О ПРЕДМЕТЕ И СИСТЕМЕ ЧЕХОСЛОВАЦКОГО ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРАВА

SEVERAL REMARKS CONCERNING THE OBJECT AND THE SYSTEM OF THE CZECHOSLOVAK ECONOMIC LAW

JAROSLAV OEHM

ÚVOD

Od doby našeho osvobození uplyne v roce 1965 již 20 let. V tomto, poměrně krátkém období, rychle postoupil jak ekonomický, tak i politický vývoj naší společnosti. V právní nadstavbě se projevil nejenom v tom, že staré formy dostávaly nový socialistický obsah, ale i v tom, že se staré formy opouštěly, že vznikaly nové právní instituty a dokonce i celá právní odvětví, jako je pracovní právo, zemědělskodružstevní právo a další.

V poválečném politickém a právním vývoji naší společnosti jsou určitými mezníky zejména rok 1948, kdy veškerou politickou moc převzali do svých rukou pracující, vedeni dělnickou třídou v čele s komunistickou stranou, a rok 1960, kdy byla na základě rozvoje výrobních sil a upevnění vítězství dělnické třídy přijata nová socialistická ústava. Vzhledem k tomu, že rozvoj výrobních sil po roce 1948 dostoupil vysokého stupně a narostl rozpor mezi právním řádem vybudovaným po tomto roce, objevila se nutnost dokonalejší úpravy hospodářských vztahů, na něž občanský zákoník z roku 1950 již nestačil.

Řešení úpravy hospodářských a právních vztahů v národním hospodářství bylo předmětem intenzivního zájmu nejenom ekonomů, ale i právníků. Zájem právníků vyvolal živou a bohatou, dva roky trvající diskusi, která se týkala otázek právní úpravy těchto vztahů. I když v ní mezi pracovníky právní teorie a praxe nebylo hned docíleno jednotného názoru, přece jen podstatně přispěla k vydání dvou, zcela samostatných zákonů a to: občanského zákoníku — zákon č. 40/1964 Sb. a hospodářského zákoníku — zákon č. 109/1964 Sb.

Nové pojetí a vymezení předmětu občanského práva, jakož i vznik hospodářského práva nezůstává samozřejmě bez vlivu na systém československého socialistického práva. Hospodářské právo vzniká jako nové právní odvětví, kdy speciální společenské vztahy dostupují takového stupně kvantity, že dávají podklad kvalitativně novému společenskému

jevu, který vládnoucí třída musí ve svém zájmu pomocí práva určitým směrem utvářet a dát mu příslušnou ochranu.¹⁾

Systém socialistického práva, který, jak uvádí akademik Knapp „ne-vznikl nahodile, nýbrž se historicky vyvinul a to nejen v závislosti na vývoji ekonomickém a politickém, ale i v závislosti na vývoji lidského myšlení“,²⁾ je stále předmětem četných diskusí nejen v ČSSR, ale i v jiných státech socialistického tábora. Jejich obsahem jsou zejména otázky vymezení předmětu toho kterého právního odvětví a jejich vzájemné vztahy.

Ve svých úvahách se chci pokusit o několik poznámek vztahujících se k nastínění systému československého hospodářského práva a na tomto základě alespoň částečně určit jeho vztah k některým jiným právním disciplínám.³⁾

NĚKTERÉ OTÁZKY VZTAHU PŘEDMĚTU HOSPODÁŘSKÉHO PRÁVA K JEHO SYSTÉMU

Předmět žádného právního odvětví, tedy ani hospodářského práva, nelze stanovit výčtem jeho jednotlivých institutů, ale vždy jen společenskými vztahy, které upravuje. Při studiu vztahů, které se objevují při zkoumání systému hospodářského práva, je nutno vycházet z jeho předmětu. Jen tak je možno vyvodit, které právní instituty jsou vůbec součástí hospodářského práva a jaké mají vnitřní uspořádání. Při tom některé právní instituty jsou takového druhu, že zasahují do několika právních odvětví.

Kritériem pro zařazování jednotlivých právních institutů, upravujících určitý druh společenských vztahů, do jednotlivých právních odvětví je „převažující a ze společenského hlediska rozhodující souvislost“. ⁴⁾ Pokud jde o společenské vztahy, které lze zkoumat, resp. zařadit do několika právních odvětví, převládá názor, že jde o společné právní instituty, které je nejen možné, ale i nutné zkoumat a hodnotit specificky z hlediska různých právních odvětví, jejichž předmětu jsou součástí.⁵⁾

¹⁾ Prof. Levit: Poznámky k otázce systému práva, Stát a právo, čís. IV 1957, str. 221.

²⁾ Akademik Knapp: K otázce systému československého socialistického práva, Stát a právo, čís. IV 1957, str. 208.

³⁾ V tomto úmyslu nacházím podporu v názoru dr. Jičínského, na nějž se odvolává i akademik Knapp v závěru svého článku „K otázce systému československého socialistického práva“, uveřejněném v časopise „Stát a právo“, čís. IV 1957. Dr. Jičínský zastává názor, že kdyby byla věnována větší pozornost otázkám třídění samotných právních odvětví, usnadnilo by to poznání systému práva vůbec.

⁴⁾ Prof. Fábry: Zemědělskodružstevní právo, pozemkové právo a nové zákoníky, Právník č. 1/1964, str. 67.

⁵⁾ Např. prof. Fábry v článku „Zemědělskodružstevní právo, pozemkové právo a nové zákoníky“, Právník č. 1/1964; dr. Vaněk: Platební vztahy socialistických organizací v ČSSR, jejich organizace a právní úprava, docentská habilitační práce, Praha 1964, str. 67; doc. Spišiak: Hospodářské právo v systéme socialistického práva, SAV, Bratislava, 1963, str. 191, 216; doc. Bertelmann: Poznámky k systému československého socialistického práva, Právník č. 8/1961.

Otázkou předmětu hospodářského práva se v naší právní teorii zabývali např. doc. Stuna, doc. Spišiak, doc. Bertelmann, v Sovětském svazu zejména V. V. Laptěv a V. S. Tadevosjan.⁶⁾

Při zkoumání systému hospodářského práva vycházím z názoru, že jeho předmětem je *úprava vztahů, vznikajících při řízení socialistického hospodářství včetně plánovité dělby práce mezi socialistickými organizacemi.*⁷⁾

Uvedenému předmětu hospodářského práva odpovídá i vymezení nového socialistického občanského práva, které upravuje vztahy, vznikající při uspokojování osobních potřeb pracujících.

Pojetí předmětu hospodářského práva, vyjádřeného doc. Stunou (viz shora), doplňují dr. Čapek a dr. Kvasnička vyjádřením, že „plánovité řízení socialistického hospodářství jak přímé (tradičně označované za administrativně právní), tak nepřímé (využívající zákona hodnoty a hmotné zainteresovanosti), tvoří nerozlučný celek“.⁸⁾ Podobně se vyjadřuje i doc. Stuna; podle něho „hospodářské řízení je nutno zkoumat jako organický celek vzájemně skloubených a doplňujících se metod.“⁹⁾

Názor doc. Stuny, dr. Čapka a dr. Kvasničky nesdílí bez námitek prof. Fábry, který naproti tomu namítá, že specifičnost a jednotu hospodářských vztahů nelze hledat v tom, že „se zde uplatňují smluvní a tradičně administrativněprávní metody zároveň“ a požaduje důkaz existence kvalitativně nové jednoty těchto obou metod.¹⁰⁾

Domnívám se, že požadavku prof. Fábryho po důkazu o jednotě smluvních a administrativně právních metod lze vyhovět poukazem na historickou skutečnost, neboť jednotu vztahů administrativního tj. přímého a smluvního tj. nepřímého řízení existovala již od vzniku společenského vlastnictví a plánovaného hospodářství. Jednota těchto vztahů měla svůj základ v ekonomické jednotě reprodukčního procesu a nemohla na ni mít vliv ta skutečnost, že část těchto společenských vztahů byla obsažena

⁶⁾ Doc. Stuna a kolektiv: „Skripta hospodářského práva“, Praha 1963, část I, viz rovněž referát doc. Stuny na vědecké konferenci o hospodářském právu na právnické fakultě v Praze v květnu 1961, o níž byla uveřejněna zpráva v Právniku č. 6/1962, str. 523; doc. Spišiak: „Hospodářské právo v systému socialistického práva“, SAV, Bratislava 1963; doc. Bertelmann: „Poznámky k systému československého socialistického práva“, Právník 8/1961; V. S. Tadevosjan: „Někatoryje voprosy sistemy sovetskovo práva“, Sovětskoje gosudarstvo i pravo, čís. 8/1956; V. V. Laptěv: „O sovětskom chozjajstvennom prave“, Sovětskoje gosudarstvo i pravo, čís. 4/1959.

⁷⁾ Doc. Stuna a kolektiv: Skripta hospodářského práva, Právnická fakulta, Praha 1963, část I, str. 22.

⁸⁾ Dr. Čapek, dr. Kvasnička: O charakteru nepřímého a přímého řízení, Právník, č. 7/1963, str. 567. Stejného názoru jsou dr. Trubač: Aktuální otázky řízení a osnova hospodářského zákoníku, Právník č. 5/1964, str. 427 a doc. Hromada — viz Právník č. 6/1964, str. 557.

⁹⁾ Doc. Stuna: These na zasedání katedry hospodářského práva, konané v Praze, dne 15. 4. 1964.

¹⁰⁾ Prof. Fábry: Zemědělskodružstevní právo, pozemkové právo a nové zákoníky, Právník, č. 1/1964, str. 68.

a zkoumána v občanském právu (nepřímé řízení), část pak ve správním právu (přímé řízení). Ekonomická jednota si vynucuje určitou jednotu právní úpravy, jejíž potřeba s větší či menší intenzitou vyvstávala již při nástupu cesty přestavby našeho národního hospodářství z kapitalistického na socialistické.

Jednota řízení se nevyvíjela přímočaře. V počátečním období přestavby náš stát nutně používal přímého centrálního řízení, později se však ukazovala nutnost toto řízení opustit a přecházet více na řízení nepřímé, založené na působení hodnotových kategorií. Ani přímá, ani nepřímá forma řízení nejsou však výlučné. Mezi nimi existuje *objektivní závislost*. Právě v současné době se zdůrazňuje to, aby za vysoce kvalitního centrálního plánování a řízení národního hospodářství byly plnou měrou využívány hodnotové kategorie.¹¹⁾ Je proto třeba právní normy obou úseků řízení národního hospodářství zkoumat ve vzájemných souvislostech, jako jeden celek.

Jednota obou metod řízení národního hospodářství spojených v hospodářském právu, vyplývá z jednoty moci a společenského vlastnictví výrobních prostředků. Tato kvalitativní jednota se projevuje výrazně v hospodářskoorganizační funkci státu, jejímž základem je plánovitě řízení národního hospodářství. Při tom „socialistické zboží vztahy a zákon hodnoty jsou nezbytnou součástí plánovitého rozvoje národního hospodářství“.¹²⁾ Domnívám se, že všechny vztahy, vyplývající z organizující hospodářské činnosti socialistického státu, se projevují v přímém i nepřímém řízení a proto se musí zkoumat společně, neboť tvoří jednotu.

Nutnost zkoumat všechny vztahy přímého a nepřímého řízení jako jeden celek požaduje i prof. Fábry, když uvádí, že kritériem pro zařazení určitého právního vztahu do určitého právního odvětví je ze společenského hlediska rozhodující souvislost. Tuto rozhodující souvislost vidím právě v jednotě přímého i nepřímého hospodářského řízení. Jádrem hospodářského práva proto není, jak uvádí dr. Tomsová „souhrn právních norem, upravujících závazkové vztahy hospodářských organizací“,¹³⁾ *ale souhrn norem, upravujících plánovitě řízení národního hospodářství orgány hospodářského řízení, jakož i hospodářskou činnost socialistických organizací*. Proto považuji za správné při zkoumání systému hospodářského práva vycházet z jeho předmětu.

¹¹⁾ Viz „O návrhu zásad zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství“, Rudé právo ze 17. X. 1964.

¹²⁾ Viz Rudé právo ze dne 17. 10. 1964, část II „Návrhu zásad zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství“ a článek VII. hospodářského zákoníku: „Důležitým nástrojem organizace, konkretizace a zajišťování vzájemné spolupráce socialistických organizací při plnění plánovaných úkolů jsou hospodářské smlouvy. Jednání o nich je významnou součástí plánovacích prací.“

¹³⁾ Dr. Tomsová: Poznámky k problému hospodářského práva, Právník, č. 7/1963, str. 579.

Stanovení systému hospodářského práva má důležitost pro určení, které právní normy, resp. právní instituty jsou výlučně jeho obsahem a které jsou naopak společné pro dvě nebo i více právních odvětví, a to jak pro aplikaci na praktický život, tak pro zkoumání funkce daného institutu.

Názorů na systém hospodářského práva bylo vysloveno více. U nás byly některé předneseny zejména doc. Stunou, prof. Fábrym a dr. Vaňkem na vědecké konferenci o hospodářském právu, uspořádané právnickou fakultou Karlovy university v Praze, dne 18. 5. 1961.¹⁴⁾ Při zkoumání systému hospodářského práva nelze ani opomenout významné studie sovětských autorů.¹⁵⁾

V právních předpisech,¹⁶⁾ tvořících právní základ hospodářského práva, jsou výrazně patrný *tyto tři jeho základní části*:

- I. Obecná část
- II. Zvláštní část
- III. Rozhodování hospodářských sporů, tj. hospodářské formální právo.

I. OBECNÁ ČÁST HOSPODÁŘSKÉHO PRÁVA

Obecná část obsahuje otázky společné celému hospodářskému právu. Vytyčuje se v ní to, co je pro hospodářské právo obecné a co je současně i jemu specifické, čím se tedy liší od jiných právních odvětví. Specifičnost a zároveň obecnost je v *jednotě hospodářského řízení orgány hospodářského řízení a hospodářské činnosti socialistických organizací*.¹⁷⁾

Jednotu přímého a nepřímého řízení, projevující se např. v souvislosti plánovací metodiky a hospodářských závazků, nelze zkoumat odděleně, jak se činilo doposud jednak ve správním právu, jednak v občanském právu. Při stálém zřeteli na tuto *jednotu a souvislost* je třeba si uvědomit, že *jde současně o vztahy rozdílné a odlišné*, které je proto nutno v rámci hospodářského práva zkoumat odděleně.

¹⁴⁾ Zpráva o vědecké konferenci byla publikována v časopise Právník, č. 6/1962.

¹⁵⁾ V. V. Laptěv: O sovětskom chozjajstvennom prave, Sovětskoje gosudarstvo i pravo, č. 4/1959; V. S. Tadevosjan: Suščnosť sovětskovo chozjajstvennovo prava, Sovětskoje gosudarstvo i pravo, č. 6/1959.

¹⁶⁾ Viz např. Preambule a § 1 zákona č. 109/1964 Sb.

¹⁷⁾ Doc. Stuna charakterizuje socialistickou ekonomiku současného období „jako celospolečensky řízenou zboží výrobu“. Vyvozuje, že „právní úpravu hospodářského řízení je nutno zkoumat jako organický celek vzájemně skloubených a doplňujících se metod ve specifické oblasti státního a společenského řízení, v hospodářském řízení“ — Teze referátu, předneseného na schůzi katedry hospodářského práva, dne 15. 4. 1964; podobně i v diskusním příspěvku doc. Stuny v anketě časopisu Právník, uveřejněném v č. 7/1964, str. 649. Ke stejným závěrům dochází i dr. Krofta v článku „Ještě k úloze hospodářských smluv v systému řízení národního hospodářství“, Právník č. 8/64, str. 761.

Vztahy mezi orgány hospodářského řízení a socialistickými organizacemi při uskutečňování přímého řízení nejsou pouhou nařizovací činností, jak se projevuje např. vydání plánovacího aktu, ale jsou to vztahy, nesoucí prvky smluvní, prvky dohody docílené při předběžném projednání plánovacího úkolu s jeho nositelem. Podobně např. reorganizace státní hospodářské organizace se provádí po rozboru a přípravě, konzultované a do určité míry i dohodnuté s touto příslušnou organizací. Vedení a usměrňování hospodářské činnosti socialistických organizací má v sobě prvky souhlasu a nikoliv pouze strohé nařízení, příkazu. Tyto prvky se projevují ještě více v nové soustavě řízení národního hospodářství. To však nevylučuje, aby orgány hospodářského řízení v některých výjimečných případech v zájmu celospolečenském použily direktivního zásahu, jak to také je obsahem §u 118 hospodářského zákoníku. Ale i při použití tohoto paragrafu bude nadřízený orgán, případně hospodářská arbitráž konzultovat příslušnou „postiženou“ organizaci, aby vyloučila nebo alespoň omezila negativní vlivy na výsledek jejího hospodaření. Pro takové případy bude třeba de lege ferenda stanovit míru odpovědnosti orgánu hospodářského řízení, pokud by jednal s podřízenou organizací jako s trpným objektem bez ohledu na její úkoly a zájmy.¹⁸⁾

Na druhé straně však i vztahy, vznikající při realizaci hospodářské činnosti, jako jsou např. hospodářské závazky, mají vliv na řídicí činnost, nejsou tedy pouze vztahem mezi dvěma socialistickými organizacemi. Proto se i jednání o hospodářských smlouvách stává součástí plánovacích prací, jak o tom svědčí smlouvy o přípravě dodávek, které mají být podkladem pro stanovení úkolů v ročním plánu. Podobné vztahy se projevují při provádění kontrolní řídicí činnosti Státní banky československé i při realizaci plateb mezi socialistickými organizacemi.

Obojí druh vztahů, jak z řídicí činnosti, tak z činnosti smluvní, by se měl vytvářet na základě spolupráce orgánů řízení a socialistických organizací, jak to také má na mysli článek VI., X., § 119 a další hospodářského zákoníku.

Specifičnost společenských vztahů, které jsou předmětem hospodářského práva, vede ke zkoumání poměru hospodářského práva k jiným právním odvětvím, např. k právu zemědělskodružstevnímu a pozemkovému. V současné době upravují normy zemědělskodružstevního práva přede-

¹⁸⁾ Jak ukazuje článek V. K. Mamutova „Vzájímootnošenija predprijatij s vyšestojščimi gosudarstvennymi orgánami i voprosy dogovornoj otvëstvennosti“, Sovětskoje gosudarstvo i pravo, č. 5/1964, je i v SSSR tato problematika živá. Reakcí na tento článek je úvaha dr. Dejmka „Odpovědnost nadřízených orgánů za škodu“, uveřejněná v časopise Arbitrážní praxe, č. 12/1964, str. 430; rovněž doc. Stuna a dr. Dohnal poukazují v článku „Právo při řízení národního hospodářství“, Nová mysl, č. 12/1964, str. 1505, na nutnost právního zajištění „chozrasčotních práv podniků“ při zásazích zvenčí.

vším specifické vztahy, vznikající na základě a v souvislosti s členstvím, organizací a hospodařením v jednotném zemědělském družstvu, případně v jiném útvaru zemědělského družstevnictví.¹⁹⁾

I když zájem vládnoucí třídy v současné době vyžaduje výraznou úpravu i ochranu vztahů v zemědělském hospodářství až do takové míry, že jejich právní úprava vytváří samostatné právní odvětví, nelze nevidět, že jak zemědělskodružstevní, tak pozemkové právo mají řadu institutů společných s právem hospodářským, jako je např. obecná problematika subjektivity zemědělských organizací jako socialistických organizací, obecná část hospodářských závazků, obecná ustanovení o správě národního majetku apod.

Jak se však bude sbližovat družstevní forma socialistického vlastnictví s vlastnictvím státním, bude se i charakter zemědělskodružstevního vztahu sbližovat se společenskovo výrobními vztahy známými ve státních hospodářských organizacích.²⁰⁾

Zemědělskodružstevní právo, které se „rozvíjí směrem ke komplexnímu pojetí celého zemědělství... a stane se právem zemědělským,“²¹⁾ ztratí svoji dnešní specifičnost a přemění se v součást práva hospodářského, neboť jeho předmět bude totožný s předmětem práva hospodářského právě v jednotě hospodářského řízení a hospodářské činnosti. Bude pak zkoumat jen odlišnosti řízení a hospodářské činnosti v zemědělství.²²⁾

Základem obecné části hospodářského práva jsou zejména zásady, uvedené v člancích I.—X. hospodářského zákoníku. Některé zásady, např. socialistické společenské vlastnictví, plánovité řízení, jsou zkoumány nejenom hospodářským právem, ale i jinými právními odvětvími.

Součástí hospodářského práva jsou i prováděcí předpisy, které jsou, nebo budou vydány na základě a k provedení hospodářského zákoníku, při čemž je jistě správnou snaha, aby těchto předpisů bylo co nejméně.

Obecná část hospodářského práva obsahuje tři oddíly:

1. základy obecné části,
2. plánovité řízení hospodářské činnosti orgány hospodářského řízení,
3. hospodářská činnost socialistických organizací.

¹⁹⁾ Tyto vnitřní zemědělskodružstevněprávní vztahy souvisí i s vnějšími těmito vztahy, kterými jsou zejména i vztahy státního řízení a které jsou nyní také předmětem zemědělskodružstevního práva.

²⁰⁾ Prof. Fábry: Učebnice „Zemědělskodružstevního práva“, Orbis, Praha 1963, str. 26.

²¹⁾ Prof. Fábry: Zemědělskodružstevní právo, pozemkové právo a nové zákoníky, Právník, č. 1/1964, str. 73.

²²⁾ Zemědělskodružstevní právo zařazuje do hospodářského práva také doc. Bertelmann — viz jeho článek „Poznámky k systému československého socialistického práva“, Právník č. 8/1961.

Základy obecné části

Tato partie, která je nutná pro hospodářské právo jako pedagogickou disciplínu, zahrnuje

- předmět hospodářského práva,
- zásady hospodářského práva,
- společenské socialistické vlastnictví,
- vztah k jiným právním odvětvím a k politické ekonomii,
- prameny hospodářského práva.

Plánovité řízení hospodářské činnosti orgány hospodářského řízení

Zásady nového způsobu plánovitého řízení národního hospodářství, uveřejněné v Rudém právu dne 17. 10. 1964, zdůrazňují, že orgány hospodářského řízení budou pouze koordinovat a usměrňovat zájmy podniků se zájmy celospolečenskými. Půjde především o to, omezit na nejmenší míru administrativní direktivní řízení shora.²³⁾

Druhý oddíl obecné části hospodářského práva se však nezabývá pouze tímto druhem hospodářského řízení, nýbrž i řízením nepřímým, které ovlivňuje hospodářskou činnost socialistických organizací.

Kromě jiných ustanovení hospodářského zákoníku jsou pro tento oddíl důležitá zejména rámcová ustanovení jeho §§ 2—7, která svojí formulací umožňují realizovat eventuelní změny, které oproti dnešní soustavě budou zavedeny při zdokonalení plánovitého řízení našeho národního hospodářství.

Plánovité řízení hospodářské činnosti, jak je vyjádřeno v hospodářském právu, má styčnou plochu se správním právem. V podstatě lze souhlasit s názorem dr. Tomsové, že do hospodářského práva náleží „právní vztahy, vznikající uvnitř organizace, která hospodaří, včetně vztahů, označovaných za vztahy organizační a vztahy mezi těmito organizacemi navzájem“²⁴⁾, i když toto vymezení není zcela přesné, neboť všechny vztahy uvnitř organizace do hospodářského práva nepatří, jako např. pracovně-právní vztahy, vztahy k odborové organizaci, administrativně-právní vztahy, zemědělskodružstevní vztahy apod. Naproti tomu nelze souhlasit s jejím názorem, že „ve správním právu bude těžiště ve vztahu od správního orgánu k hospodářské organizaci a v hospodářském právu bude těžiště ve vztahu hospodářské organizace k správnímu orgánu“.²⁵⁾

Domnívám se, že tyto navenek rozdílné vztahy tvoří vnitřní jednotu a nelze je od sebe oddělovat; vždyť hospodářská organizace nikdy není

²³⁾ Prof. Šik: Problémy nové soustavy plánovitého řízení, Nová mysl č. 10/1964, str. 1180.

²⁴⁾ Dr. Tomsová: Poznámky k problému hospodářského práva, Právník, č. 7/1963, str. 581.

²⁵⁾ Dr. Tomsová, cit. článek, str. 583.

jen objektem řízení a správní orgán jen subjektem řízení. Na tuto jednotu se zvláště důrazně upozorňuje v návrhu zásad zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství.²⁶⁾

Druhý díl obsahuje:

- a) orgány hospodářského řízení a to jak centrální (včetně hospodářské arbitráže a SBČS), tak i socialistických organizací, jejich soustavu a pravomoc;
- b) nástroje hospodářského řízení, kterými jsou plánování, financování, organizace hospodářské činnosti, tj. stanovení ekonomicky nejvýhodnější organizační soustavy jednotlivých článků národního hospodářství (§§ 29—41 hospodářského zákoníku), zásady mzdové politiky a hmotné zainteresovanosti, tvorba cen, kontrola a národohospodářská evidence, některé činnosti SBČS, činnost hospodářské arbitráže, technický rozvoj, některé partie technické normalizace;
- c) akty hospodářského řízení, jako jsou např. plánovací akty a jednání, v nichž socialistická organizace vystupuje jako řídicí orgán (§ 26 hospod. zákoníku).

Hospodářská činnost socialistických organizací

Hospodářskou činností se rozumí jednak vlastní hospodářská činnost socialistických organizací při rozšířené reprodukci, jednak jejich vzájemná spolupráce, kterou jim ukládá § 15 hospodářského zákoníku. Do této části hospodářského práva nepatří tedy jen vztahy závazkové, i když tvoří nejobsáhlejší část, ale i vztahy jiné spolupráce, které jsou upraveny v hospodářském zákoníku a v dalších právních předpisech, zejména v základních podmínkách dodávky, v přepravních rádech, ve vyhl. min. financí o správě národního majetku, v předpisech o platebním styku atd.

Je třeba zdůraznit, že i v této části hospodářského práva jsou instituty společné s jinými právními odvětvími. Tak např. problematikou subjektivity socialistických organizací se zabývá i občanské právo, platební vzta-

²⁶⁾ V „Návrhu zásad zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství“ se uvádí, že je třeba dosáhnout „větší objektivizace centrálního plánovitého řízení tím, že budou řídicí rozhodnutí přijímána na základě objektivních propočtů a rozborů.“ O perspektivním plánu se říká, „že musí vznikat v procesu soustavné tvůrčí spolupráce mezi centrálními plánovacími orgány a oborovými podniky“. Podobně i v části IV. „Zásad“ se hovoří o tom, že „postavení nových oborových podniků, trustů, příp. kombinátů v řízení národního hospodářství bude nesrovnatelně vyšší než postavení dosavadních výrobně hospodářských jednotek. O tyto nové oborové hospodářské celky se budou opírat centrální státní orgány při přípravě svých hospodářsko-politických rozhodnutí a návrhů. Od nich musí vycházet iniciativa v řešení perspektivních otázek, u nich by měla končit všechna rozhodnutí o běžných otázkách řízení výroby“.

hy zkoumá i finanční právo, obecné otázky hospodářských závazků jsou společné se zemědělskodružstevním právem apod.

Na rozdíl od orgánů hospodářského řízení, vystupují zde subjekty hospodářské činnosti — prostřednictvím svých „orgánů“ nebo zástupců — v určité, právním předpisem vymezené sféře operativní samostatnosti, v níž pak nesou i majetkovou odpovědnost.

Třetí díl obecné části se člení na:

a) společnou část, týkající se

- subjektů hospodářské činnosti (vymezení rozsahu subjektivity, zastoupení, podnikový rejstřík),
- právních skutečností (právní úkony, protiprávní úkony, počítání času, zánik práv),

b) formy spolupráce

- hospodářské závazky,
- platební vztahy včetně fakturace,
- hospodaření socialistických organizací (správa majetku státních, družstevních, společenských a jiných socialistických organizací),
- průmyslová práva (vynálezy, objevy, ochranné známky, chráněné vzory).

II. ZVLÁŠTNÍ ČÁST HOSPODÁŘSKÉHO PRÁVA

Obecná část hospodářského práva vyjadřuje a vyzvedává jednotu soustavy společenských vztahů hospodářského řízení a hospodářské činnosti, ukazuje, že zde existuje kvalitativně nový jev, který odlišuje hospodářské právo od jiných samostatných právních celků, zejména od občanského práva a práva správního.

Zvláštní část hospodářského práva, vycházejíc z obecné části jako vyššího stupně zobecnění, *zkoumá zvláštnosti vztahů hospodářského řízení a hospodářské činnosti v jednotlivých úsecích národního hospodářství*, přičemž základem systematického dělení jsou úsekové ekonomiky.²⁷⁾

Tato specifika je třeba zkoumat samostatně, zejména v průmyslu, v zemědělství, ve stavebnictví, v dopravě a spojích, v obchodě vnitrostátním i zahraničním a v místním hospodářství.

²⁷⁾ Úseková ekonomika je ekonomická věda, zkoumající objektivní zákonitosti rozvoje jednotlivých úseků národního hospodářství včetně metod a forem řízení a plánování. Viz Stručný ekonomický slovník, NPL, Praha 1963.

Třetí základní částí hospodářského práva je rozhodování sporů mezi socialistickými organizacemi, které je odlišné jak od soudního, tak i od správního řízení. Je ovšem třeba vidět, že některé spory, vznikající v souvislosti s hospodářskou činností řeší i jiné orgány, než hospodářská arbitráž.

Tato část se člení na:

1. rozhodování sporů prováděné orgány hospodářské arbitráže podle zákona č. 121/1962 Sb. o hospodářské arbitráži. V tomto řízení se nyní řeší i spory mezi zemědělskými organizacemi.²⁸⁾

2. Rozhodování sporů jinými orgány na základě § 2 odst. 2, § 3 a § 49 odst. 2 zák. č. 121/1962 Sb. o hospodářské arbitráži ve znění vyhl. č. 116/1964 Sb.²⁹⁾ Patří sem např. rozhodování sporů při správě národního majetku podle § 65 hospodářského zákoníku, řešení rozporů o uzavření nebo o obsah smluv o přípravě dodávek podle § 158 hospodářského zákoníku, rozhodnutí sporů o tom, kdo je příjemcem dodávkového příkazu podle § 216 hospodářského zákoníku, spory, související s technickou normalizací, s ochrannými známkami, spory při sjednávání smluv o odměně za zlepšovací návrhy apod.

ZÁVĚRY

V těchto několika poznámkách, které mají spíše charakter osnovy než hlubokého zkoumání systému hospodářského práva, jež bude jistě řadou právních teoretiků znova a znova studován a hodnocen, jsem se pokusil vyjádřit hlavní myšlenky, obsažené v hospodářském právu, tak jak vyplývají z hospodářského zákoníku a dalších předpisů. Lze je shrnout takto:

1. Hospodářské právo zachycuje a vyjadřuje jednotu mezi hospodářským řízením a vlastní hospodářskou činností.

2. Systém hospodářského práva vyjadřuje jeho jednotu i specifičnost. Lze jej členit do tří základních částí: obecné části, zvláštní části a části o rozhodování hospodářských sporů.

3. Předmětem hospodářského práva jsou vztahy vznikající při hospodářské činnosti státu, tj. vztahy hospodářského řízení s vlastní soustavou

²⁸⁾ Podle vyhl. hlavního arbitra ČSSR, č. 116/1964 Sb. je od 1. 7. 1964 dána pravomoc hospodářské arbitráže i k řešení sporů, v nichž alespoň jednou ze stran je jednotné zemědělské družstvo.

²⁹⁾ V literatuře např. dr. Dušánek: Rozhodovací pravomoc hospodářské arbitráže, Arbitrážní praxe č. 10/1964, str. 345.

orgánů, s vlastními metodami, které jsou odlišné od řízení společnosti v nevýrobní oblasti, jež je předmětem správního práva.

4. Vztahy vznikající při hospodářské činnosti socialistických organizací jsou pouze ty vztahy, v nichž vystupují na obou stranách socialistické organizace. Tím se liší od vztahů pracovněprávních a občanskoprávních.

5. Jakmile se zemědělskodružstevní právo, vyvíjející se směrem ke komplexnímu pojetí celého zemědělství, stane právem zemědělským, ztratí svoji specifičnost, která jej dnes odlišuje od hospodářského práva, a přemění se v jeho součást.

6. Předmětem hospodářského práva jsou i vztahy, vznikající při financování hospodářské činnosti a vztahy platební i úvěrové, přičemž finanční právo zkoumá jen určitou problematiku těchto vztahů, jako např. u úvěrových a platebních vztahů z hlediska řízení úvěrů a peněžního oběhu.

7. Hospodářské právo má „své“ formální právo — arbitrážní řízení, které je odlišné jak od občanského soudního procesu, tak i od správního řízení.

Резюме

Развитие и использование производственных сил в народном хозяйстве ЧССР привели к возникновению противоречия с правовой регулировкой их организации и руководства. Это противоречие явилось стимулом к изданию новых правовых норм, наиболее выразительным представителем которых является хозяйственный кодекс. Вновь возникшая правовая отрасль хозяйственного права служит предметом исследования автора с точки зрения его системы и отношения к другим правовым дисциплинам.

При установлении системы автор исходит из предмета хозяйственного права, определенного так, что речь идет об отношениях, возникающих при руководстве социалистическим хозяйством, в том числе при руководстве планомерным разделением труда между социалистическими организациями. В настоящее время речь идет о том, чтобы при высококачественном центральном планировании как можно больше использовались категории стоимости, и потому в особенности в настоящее время выступает на первый план единство прямого и косвенного руководства, единство хозяйственного руководства и хозяйственной деятельности.

Автор делит хозяйственное право на три основные части:

- I. общую часть,
- II. особенную часть и
- III. решение хозяйственных споров.

Общую часть автор делит на три раздела. В первый из них он включает, в частности, отношения социалистической общественной собственности, предмет, принципы и источники хозяйственного права. Планомерное руководство хозяйственной деятельностью органами хозяйственного руководства, обнима-

ющие органы, орудия а акты хозяйственного руководства, создает второй раздел. Третий раздел — хозяйственную деятельность социалистических организаций — автор делит на часть, выражающую общие понятия, каковыми являются субъекты хозяйственной деятельности и юридические факты, и на часть о формах сотрудничества, каковыми являются хозяйственные обязательства, платежные отношения, хозяйствование социалистических организаций и промышленные права.

В особенной части хозяйственного права исследуются специфические особенности руководства и хозяйственной деятельности в особенности в промышленности, в сельском хозяйстве, в строительстве, в транспорте и службе связи, в торговле и в местном хозяйстве.

Основу третьей части составляет арбитражное производство.

Из изложения предмета хозяйственного права и из проекта его системы автор делает следующее заключения:

1. Главной идеей хозяйственного права является схватывание и выражение единства между хозяйственным руководством и собственно хозяйственной деятельностью.

2. Предметом хозяйственного права являются отношения, возникающие при хозяйственной деятельности государства, т. е. отношения хозяйственного руководства с собственной системой органов, с собственными методами, которые отличаются от руководства обществом в непроизводственной области, являющейся предметом административного права.

3. Отношениями, возникающими при хозяйственной деятельности социалистических организаций, являются лишь такие отношения, в которых на обеих сторонах выступают социалистические организации. Этим они отличаются от трудовых правовых и гражданско-правовых отношений.

4. Как только сельскохозяйственное кооперативное право, развивающееся в направлении к комплексному пониманию всего сельского хозяйства, станет сельскохозяйственным правом, оно потеряет свой специфический характер, отличающий его в настоящее время от хозяйственного права. Оно превратится в раздел особенной части хозяйственного права.

5. Предметом хозяйственного права служит также финансовая деятельность, как она проявляется при реализации платежных и кредитных отношений.

6. Хозяйственное право имеет „свое“ формальное право — арбитражное производство, отличающееся как от гражданского судебного процесса, так и от административного производства.

Summary

The development and the utilization of the productive forces in the Czechoslovak national economy resulted in dissensions concerning their juridical organization and regulation. The dissensions in question led to the adoption of new legal norms, of which the most important is the Economical Code. The new juridical branch of economic law is studied by the author as far as its system and its relation to other juridical disciplines are concerned.

When determining its system, the author bases himself on the object of economic law defined so that it concerns relations which are created in the course of the ma-

management of socialist economy, with the inclusion of the planned division of labour between socialist organizations. Actually, the task is to maintain a central system of planification of high quality and to utilize at the same time to the utmost the categories of value; therefore becomes the most important the problem concerning the unity of direct and indirect management and the unity of economic management and economic activities.

The author divides economic law into three fundamental parts:

1. the general part,
2. the special part,
3. the deciding of economic law suits

The author divides the general part into three sections. The first one comprises first of all the relations resulting from the socialist social property, the object, the principles and the sources of economic law. The planned direction of the economic activities by the organs of economic management, with the inclusion of the organs, the instruments and the acts of economic management, constitutes the second section. The third section, dealing with economic activities of the socialist organizations, is divided by the author into a part, where the general notions are defined, as the subjects of economic activities and the juridical facts, and a part dealing with the forms of cooperation, such as economic obligations, relations of payment, the economy of the socialist organizations and the rights of industrial property.

The special part of economic law studies the specific aspects of the management and of the economic activities, principally in the industry, in agriculture, in the building industry, in transports and communications, in commerce and in the local economy.

The basis of the third part is constituted by the arbitration procedure.

The conclusions, which the author draws from his considerations on the object of economic law and from his proposal of a system of that law, are the following ones:

1. The main idea of economic law is to seize and express the unity between economic management and the proper economic activity.

2. The object of economic law is constituted by relations which are created during the economic activities of the State, that means relations of economic management, with a proper system of organs and proper methods, different from the methods of management of the society as far as the non productive sphere is concerned, this later being the object of administrative law.

3. The relations originated in the course of economic activities of socialist organizations are only relations where we find on both sides socialist organizations. This is the feature by which they differ from relations of civil law and of relations of labour law.

4. As soon as the law of agricultural cooperatives, which evolves toward a complex conception of the whole agriculture, will become agricultural law, it will lose its specific character, which makes it actually different from the economic law and will become a section of the special part of economic law.

5. The object of economic law is constituted also by financial activities which appear in the course of the realization of the relations of payment and credit.

6. The economic law has its proper formal law — the arbitration procedure, which differs from the civil procedure as well as from the administrative one.